

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Steen Tullberg

Tilsyn ved dr.phil. Jes Fabricius Møller

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“I Hundrede Aar satte Fienden ei Fod” og “Tæt udenfor Vebek, hvor Søen er reen”

ved Kirsten Vad

Indhold

- 1 Anledning
- 2 “I Hundrede Aar satte Fienden ei Fod”
- 3 “Tæt udenfor Vebek, hvor Søen er reen”
- 4 Anvendt litteratur
 - 4.1 Trykt
 - 4.2 Utrykt

1 Anledning

Den 2. april markerer dagen, hvor Slaget på Reden fandt sted i 1801. Her kæmpede danskerne mod den britiske flåde i farvandet Kongedybet ud for København med tusindvis af byens borgere som tilskuere. Fra englændernes side blev slaget ledet af admiral Hyde Parker og viceadmiral Horatio Nelson, mens det danske søforsvar hørte under kommandør Olfert Fischer. Slaget, som varede i flere timer, ophørte, da Nelson sendte en parlamentær i land med et brev til den danske regering, hvorefter kronprins Frederik – og ikke Fischer – indstillede kampen (Feldbæk 1983, s. 27).

Slagets afslutning er i eftertiden blevet genstand for mytedannelser og diskussioner (Bjerg & Frantzen 2005, s. 239). I den officielle (delvis officielle) danske fremstilling af slaget havde danskerne sejret, og mens den enevældige konge Frederik 6. regerede, blev der ikke sat spørgsmålstegn ved dette (Feldbæk 1983, s. 28). Efter Frederik 6.s død i 1839 begyndte man dog at diskutere udfaldet af slaget. Man mente, at den

daværende kronprins, som manglede militær erfaring, havde ladet sig overløste af Nelson og derved mistet muligheden for en sejr eller uafgjort kamp (Feldbæk 1983, s. 30). Det er dog tvivlsomt, at slaget kunne have endt med en sejr til danskerne, da englænderne var militært overlegne og sandsynligvis havde vundet, hvis slaget var fortsat (Bjerg & Frantzen 2005, s. 240).

I foredragsforeningen Danske Samfund markerede man årligt tre verdslige mindedage, og Slaget på Reden 2. april var sammen med den 11. februar (stormen på København i 1659) og 28. maj (oprettelsen af de rådgivende provinsialstænder, indført ved kongelig forordning i 1831) en af disse. Grundtvig havde tradition for at holde taler og skrive sange til mindedagene, hvilket også var tilfældet ved fejringerne af 2. april i 1840 og 1841. Sangene med førstelinjerne "I Hundrede Aar satte Fienden ei Fod" (1840) og "Tæt udenfor Vebek, hvor Søen er reen" (1841) blev anvendt til afsyngelse ved møderne 2. april i Danske Samfund, og de udkom begge to i hæfter sammen med bidrag fra andre forfattere. Ingen af Grundtvigs taler til 2. aprils minde i 1840 og 1841 blev trykt efterfølgende.

Af mindedagene i Danske Samfund var 2. april den årlige højtidsdag (Lundgreen-Nielsen 1992, s. 69). Grundtvig anså Slaget på Reden som en begivenhed, hvor "Danmark blev sig selv bevidst", og han tillagde den ære, danskerne vandt, større værdi end det militære nederlag, som han dog også berettede om (Grundtvig-arkivet, fasc. 364.II.31, her citeret efter Lundgreen-Nielsen 1992, s. 69).

2 "I Hundrede Aar satte Fienden ei Fod"

Sangen med førstelinjen "I Hundrede Aar satte Fienden ei Fod" udkom i et hæfte med titlen *Anden Aprils Minde i Danske Samfund 1840*. Den synges på en melodi, der var kendt fra Gottsche Hans Olsens "Saa kæmped de Helte af Anden April" (1801), men som oprindeligt blev komponeret af Friedrich Ludwig Aemilius Kunzen til Enevold de Falsens *Festen i Valhal* (1796). I strofe 5 citerer Grundtvig to vers fra første strofe af Olsens vise.

Sangens otte strofer beretter om Slaget på Reden. Danskernes forsvar hyldes (strofe 4), og strofe 6 viser, hvordan holdningen til slagets forløb havde ændret sig efter Frederik 6.s død i 1839. Sejren går ikke entydigt til danskerne, men er i stedet blevet dem franarret.

Elefanten i sidste vers af strofe 3 hentyder til krigsskibet HMS Elephant fra den engelske flåde, som var Horatio Nelsons flagskib under slaget. Ud over elefanten nævner strofe 2 og 3 også "Løver", "Tigre", "Torden" og "Udyr", hvilket kan være indirekte hentydninger til skibe fra den engelske flåde, som fx hed Tigress, Explosion og Terror (se Feldbæk 1985, s. 146).

3 "Tæt udenfor Vebek, hvor Søen er reen"

I 1841 digtede Grundtvig "Tæt udenfor Vebek, hvor Søen er reen", som udkom i *Sange i Danske Samfund ved Anden Aprils Minde 1841*. Sangen er skrevet over melodien til folkevisen "Agnete og Havmanden" (DgF 38).

Grundtvig anvender figurer og billeder fra folke- og skæmteviser i sangen og lader dem optræde som symboler på personer og folkeslag med forbindelse til Slaget på Reden. Niels Fisker, hvis navn sandsynligvis er hentet fra skæmtevisen "Rævens arvegods" (DS 12), symboliserer kommandør Olfert Fischer; og Rosmer, som er kendt fra folkevisen af samme navn (DgF 41), fungerer både som et billede på briterne og Horatio Nelson. Havfruen, som kan knyttes til folkevisen "Havfruens Spaadom" (DgF 42), er sandsynligvis ikke en bestemt person, men kan, som det ofte forekommer hos Grundtvig, være et symbol på hele det danske folk (Toldberg 1950, s. 189).

Læs mere

Havfruen kan også sigte til fregatten Havfruen, som var en del af optakten til Slaget på Reden (læs fx om konvojkonflikten hos Feldbæk 1985, s. 32 f.). Krigsskibet blev under en eskortering af 12 handelsskibe angrebet af tre engelske fregatter den 24. december 1799. Herefter åbnede fregatten Havfruen ild mod englænderne, som trak sig tilbage uden kamp.

I sangen mødes en fisker og havfrue, og sammen tænker de tilbage på Slaget på Reden (strofe 1-7). Fra strofe 8 handler sangen om, hvordan sømandskab er blevet erstattet af skolelærdom. De lærdes og sømændenes kvalifikationer sammenstilles, og det konstateres, at man ikke blot kan læse sig til et godt sømandskab (strofe 9-14). Fremtrædende danske søhelte nævnes, og der udtrykkes et håb om, at deres efterkommere fortsat vil udøve ærefulde bedrifter på havet (strofe 17).

Hans Kristian Rask berettede i sit tidsskrift *Morskabslæsning for den danske Almue* om fejringen i Danske Samfund 2. april 1841. Her beskrev han, at Grundtvig som et samtidigt vidne havde udlagt betydningen af Slaget på Reden for foreningens yngre medlemmer (Rask 1841, s. 214).

4 Anvendt litteratur

4.1 Trykt

- Bjerg, Hans Christian & Ole L. Frantzen (2005) *Danmark i krig*. København.
- DgF, se Grundtvig, Svend (1853-1976).
- DS, se Grüner Nielsen, Hakon (1927).
- Falsen, Enevold de & Kunzen, Friedrich Ludwig Aemilius (1796) *Festen i Valhal. En Prolog til Hs. Majestet Kongens Fødselsdag, den 29 Januarii, 1796*. København.
- Feldbæk, Ole (1983) "De danske søofficerer og 'dolkestødslegenden' om slaget på Reden" i *Fortid og Nutid*, red. Claus Bjørn, bind 30, s. 27-42.

Odense.

- Feldbæk, Ole (1985) *Slaget på Reden*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1840) "I Hundrede Aar satte Fienden ei Fod" i *Anden Aprils Minde i Danske Samfund 1840*, s. 5-7. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1841) "Tæt udenfor Vebek, hvor Søen er reen" i *Sange i Danske Samfund ved Anden Aprils Minde 1841*, s. 3-6. København.
- Grundtvig, Svend (1853-1976) *Danmarks gamle Folkeviser*, bind 1-12. København.
- Grüner Nielsen, Hakon udg. (1927) *Danske skæmteviser. Folkeviser og litterær Efterklang*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1992) "Grundtvig og danskhed" i *Dansk Identitetshistorie*, bind 3, s. 9-187. København.
- Olsen, Gottsche Hans (1801) "Sang i Anledning af 2 April 1801" [Saa kæmped de Helte af anden April] i *Den danske Tilskuer*, nr. 29-30, 16. april, s. 239-240. København.
- Rask, H.K. (1841) "Den 2den April" i *Morskabslæsning for Den Danske Almue*, nr. 14, 9. april, s. 214. København.
- Toldberg, Helge (1950) *Grundtvigs symbolverden*. København.

4.2 Utrykt

- Manuskript i Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek, København, fasc. 364.II.31.